

ردپای برنامه اقدام ملی مقابله با بیابان‌زایی و کاهش اثرات خشکسالی

در قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور

● ایرج شاهسوار - کارشناس ارشد مدیریت دولتی

مقدمه

به دنبال الحاق جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مقابله با بیابان‌زایی و کاهش اثرات خشکسالی و تصویب آن در مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۷۵، کشور ایران هم چون سایر کشورهای متعاقد، ملزم به تهیه، انتشار و اجرای سیاست‌ها، استراتژی‌ها و اولویت‌های لازم برای تامین اهداف کنوانسیون در قالب یک برنامه اقدام ملی گردید.

در این ارتباط و در راستای التزام عملی به کنوانسیون مذکور، تلاش فزاینده‌ای از همان سال ۱۳۷۵، به منظور شناخت عوامل و علل طبیعی و انسانی بیابان‌زایی و تعیین سرعت و روند آن و راه کارهای جدید و ساز و کارهای مناسب برای کنترل این پدیده صورت گرفت که در نهایت «برنامه اقدام ملی مقابله با بیابان‌زایی و کاهش اثرات خشکسالی» از طریق فرآیند برنامه‌ریزی پایین به بالا و مشارکت سازنده و مستمر جوامع محلی، سازمان‌های مردم نهاد و مسئولین محلی و ملی تهیه و آخرین ویرایش آن در سال ۸۳ آماده و به دبیرخانه کنوانسیون ارسال گردید.

اگرچه این برنامه از نظر زمانی قبل از تدوین قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور تهیه و تدوین گردید به دلیل عدم انجام مراحل ظرفیت‌سازی برای اجرای آن، به طور رسمی و کامل در این قانون پیش‌بینی نشده ولی به خاطر ایجاد زمینه فکری در اثر برگزاری کارگاه‌های مشورتی اقدام ملی برای

بیابان‌زایی در سطح استان‌ها، شهرستان‌ها و بخش‌های بیابانی کشور جهت جلب مشارکت مردم و مسئولین و به خصوص برگزاری مراسم روز جهانی بیابان‌زدایی در ۲۷ خرداد ماه هر سال و هم چنین تشکیل کمیته ملی بیابان‌زدایی زیر نظر ریاست محترم جمهور و مشارکت نمایندگان ۶ وزارتخانه و ۴ سازمان ذی‌ربط، در مواد و تبصره‌های قانون برنامه چهارم می‌توان ردپای برنامه اقدام ملی مقابله با بیابان‌زایی را ملاحظه کرد که این خود جای بسی خوشوقتی دارد و می‌توان امیدوار بود که در قانون برنامه پنجم توسعه این برنامه بتواند به عنوان چتری سبز بر سر کلیه برنامه‌های توسعه‌ای کشور خودنمایی کند و کشور در حال توسعه ما را پیش از پیش به سوی آبادانی و سرسبزی رهنمون سازد.

اقدامات انجام گرفته در راستای مقابله با بیابان‌زایی از نظر ساختاری، قانونی، اجرایی و بین‌المللی اشاره شده است.

۱-۲- فصل دوم: تدوین برنامه اقدام ملی مقابله با بیابان‌زایی

در ابتدای این فصل الزام کشورهای متعاقد به کنوانسیون در تدوین برنامه اقدام ملی بیابان‌زدایی که در مادتين ۹ و ۱۰ کنوانسیون تاکید شده به شرح زیر عنوان شده‌اند:

- شناسایی عوامل موثر بیابان‌زایی و معیارهای عملی مقایسه با بیابان‌زایی و کاهش اثرات خشکسالی

- تفویض نقش موثر به جوامع محلی و بهره‌برداران از سرزمین

- طراحی استراتژی‌های بلندمدت مقابله با بیابان‌زایی و تلیق آن با سیاست‌های توسعه‌ای ملی

- اولویت دادن به اقدامات پیشگیرانه در اراضی که هنوز تخریب نیافته‌اند یا اراضی که کمتر تخریب یافته‌اند.

- انعطاف‌پذیر بودن برنامه در تطبیق با شرایط مختلف اکولوژیکی، اجتماعی و اقتصادی

- تقویت آمادگی در مقابله با خشکسالی و مدیریت ریسک

- بهره‌بردارای پایدار از منابع پایه آب، خاک و پوشش گیاهی در مناطق خشک و نیمه خشک

در قسمت دوم این فصل فرآیند و مراحل تدوین برنامه در کمیته ملی بیابان‌زایی ذکر شده است و در قسمت پایانی، چارچوب برنامه اقدام ملی که بر چهار محور زیر استوارند بیان

۱- مروری به اختصار بر برنامه اقدام ملی مقابله با بیابان‌زایی و کاهش اثرات خشکسالی

۱-۱- فصل اول: سیمای عمومی کشور: در این فصل ابتدا موقعیت جغرافیایی ایران در منطقه و جهان و مساحت آن و بعضی ویژگی‌های فیزیوگرافی، آب و هوایی و زمین‌شناسی ذکر شده است. در قسمت دیگر این فصل، خصوصیات واحدهای اراضی و فرسایش آبی و بادی کشور عنوان شده و در قسمتی دیگر از این فصل، سیمای منابع طبیعی و امکانات و قابلیت‌های بخش کشاورزی و منابع طبیعی از جمله منابع آب، خاک و پوشش گیاهی ارایه شده است.

در ادامه عوامل موثر در بیابان‌زایی در بخش‌های کشاورزی، منابع طبیعی و اقتصادی اجتماعی ذکر شده و در پایان به

پس از تصویب این قانون، برنامه توسعه بخش کشاورزی و منابع طبیعی را با محوریت خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی، تامین امنیت غذایی، اقتصادی نمودن تولید و توسعه صادرات محصولات کشاورزی، ارتقای رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی حداقل به میزان رشد پیش‌بینی شده در جدول شماره (۲) بخش هفتم این قانون را تهیه و از طریق انجام اقدامات ذیل به مرحله اجرا درآورد:

الف: سرمایه‌گذاری لازم به منظور اجرای عملیات زیربنایی آب و خاک و توسعه شبکه‌های آبیاری و زهکشی در دو میلیون هکتار از اراضی کشاورزی دارای آب تامین شده.

ج: پوشش حداقل پنجاه درصدی بیمه محصولات کشاورزی و عوامل تولید با بهره‌برداری از خدمات فنی بخش خصوصی و تعاونی تا پایان برنامه.

و: افزایش تولید مواد پروتئینی دام و آبزیان در راستای اصلاح ساختار تغذیه به نحوی که سرانه سهم پروتئین حیوانی در الگوی تغذیه به بیست و نه گرم افزایش یابد.

ح: صدور سند مالکیت اراضی کشاورزی واقع در خارج از محدوده قانونی شهرها و شهرک‌ها و روستاها به نام مالکین قانونی آن‌ها از طریق سازمان ثبت اسناد و املاک کشور تا پایان برنامه چهارم.

ط: نوسازی باغات موجود و توسعه باغات با اولویت در اراضی شیبدار و مستعد به میزان یک میلیون هکتار با تامین منابع ارزش قیمت و در راستای توسعه صادرات.

ماده ۵۸

دولت موظف است، برای تسریع در اجرای برنامه عمل حفاظت و بهره‌برداری از تنوع زیستی کشور، هماهنگی لازم را بین دستگاه‌های ذی‌ربط ایجاد نماید. شاخص‌های تنوع زیستی کشور می‌بایست تا پایان برنامه چهارم به سطح استانداردهای جهانی نزدیک شود و وضعیت مناسب یابند.

کادر ۱: بند ۱ ماده ۹ کنوانسیون مقابله با بیابان‌زایی ملل متحد طرف‌های متعاقد در حال توسعه مبتلابه و یا هر طرف عضو مبتلابه دیگر در اجرای تعهدات خود مندرج در ماده (۵) و هم‌چنین در چارچوب ضمیمه مربوط به اجرای منطقه‌ای یا به صورت دیگر، که دبیرخانه دایمی را به صورت کتبی از قصد خود برای تهیه یک برنامه عمل ملی آگاه نموده است، برنامه‌های عمل ملی را به نحو مطلوب تهیه، منتشر و اجرا نموده تا حد امکان براساس برنامه‌ها و طرح‌های موفق موجود مربوطه و برنامه‌های عمل زیرمنطقه‌ای و منطقه‌ای به عنوان عنصر مرکزی استرژژی مقابله با بیابان‌زایی و کاهش اثرات خشکسالی، اقدام نمایند. این برنامه‌ها باید از طریق فرآیند مشارکت مداوم و براساس درس‌هایی که از عملیات صحرائی آموخته شده و نیز نتایج تحقیقات، به روز درآیند. فرآیند تهیه برنامه عمل ملی باید با سایر اقدامات برای تدوین سیاست‌های ملی برای توسعه پایدار به طور متقابل مربوط باشد.

شده است:

- ۱- شناسایی و کنترل عوامل موثر در بیابان‌زایی
 - ۲- حمایت از مدیریت پایدار منابع طبیعی از طریق حفاظت، احیاء، توسعه و بهره‌برداری پایدار آن‌ها
 - ۳- حمایت از معیشت پایدار در مناطق مبتلابه از طریق افزایش درآمد، اشتغالزایی و بهبود استانداردهای اقتصادی و اجتماعی
 - ۴- تقویت نقش جوامع محلی در تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، طراحی، اجرا، نظارت و ارزیابی
 - ۱-۳- فصل سوم: سیاست‌ها و برنامه‌های کلان در مقابله با بیابان‌زایی
- موضوعات مندرج در این فصل شامل سیاست‌های کلان و راهبردها و برنامه‌های فرابخشی و بخشی می‌شوند که برای جلوگیری از اطاله کلام، در هنگام بررسی مواد و تبصره‌های مختلف قانون برنامه چهارم توسعه، ارتباط هر یک از آن‌ها با سیاست‌های کلان، راهبردها و برنامه‌های فرابخشی برنامه اقدام ملی اعلام می‌گردد.

۲- ردپای برنامه اقدام ملی مقابله با بیابان‌زایی در قانون برنامه چهارم توسعه:

در سند برنامه اقدام ملی مقابله با بیابان‌زایی، برنامه‌ها به طور کلی به دو دسته فرابخشی و بخشی تقسیم شده که در ذیل برنامه‌های فرابخشی:

- جلب مشارکت مردمی

- تنظیم جمعیت

- برنامه‌های اجتماعی

- برنامه‌های فرهنگی

- برنامه‌های توسعه تحقیقات کاربردی

- برنامه‌های اصلاح قوانین

- برنامه‌های سازمان‌دهی تشکیلات و

اصلاح نظام برنامه‌ریزی

- تعدیل آثار خشکسالی

- برنامه مدیریت پایدار منابع انرژی

و در ذیل برنامه‌های بخشی:

- مدیریت پایدار اراضی کشاورزی

- مدیریت پایدار منابع طبیعی تجدیدشونده

- مدیریت پایدار منابع آب (بخش کشاورزی)

مشاهده می‌شوند که هر یک از آن‌ها دارای طرح‌ها و پروژه‌های خاص به خود می‌باشند.

۱-۲- مواد و بندهای مرتبط با برنامه‌های فرابخشی و بخشی برنامه اقدام ملی مقابله با بیابان‌زایی در قانون برنامه چهارم توسعه:

۱-۱-۲- مدیریت پایدار اراضی کشاورزی و منابع طبیعی:

مواد و بندهای مرتبط با این برنامه به شرح زیر در قانون برنامه چهارم توسعه دیده می‌شوند:

ماده ۱۸

دولت مکلف است ظرف مدت شش ماه

ماده ۵۹

سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور مکلف است، با همکاری سازمان حفاظت محیط‌زیست و سایر دستگاه‌های مرتبط، به منظور برآورد ارزش‌های اقتصادی منابع طبیعی و زیست‌محیطی و هزینه‌های ناشی از آلودگی و تخریب محیط‌زیست در فرآیند توسعه و محاسبه آن در حساب‌های ملی، نسبت به تنظیم دستورالعمل‌های محاسبه ارزش‌ها و هزینه‌های موارد دارای اولویت از قبیل: جنگل، آب، خاک، انرژی، تنوع زیستی و آلودگی‌های زیست‌محیطی در نقاط حساس اقدام، و در مراجع ذی‌ربط به تصویب برساند. ارزش‌ها و هزینه‌هایی که دستورالعمل آن‌ها به تصویب رسیده، در امکان‌سنجی طرح‌های تملک‌داری‌های سرمایه‌ای در نظر گرفته خواهد شد.

ماده ۸۱

دولت مکلف است، که در طول برنامه چهارم اقدام‌های ذیل را به عمل آورد:

الف: طرح خوداظهاری برای پیش‌منابع آلوده‌کننده را آغاز نماید. کلیه واحدهای تولیدی، خدماتی و زیربنایی باید براساس دستورالعمل سازمان حفاظت محیط‌زیست نسبت به نمونه‌برداری و اندازه‌گیری آلودگی‌ها و تخریب‌های خود اقدام و نتیجه را به سازمان مذکور ارائه دهند. واحدهایی که تکالیف این بند را مراعات ننمایند، مشمول ماده (۳۰) «قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۷۴/۲/۳ خواهند بود.

ب: به منظور جلوگیری از افزایش بی‌رویه مصرف سموم دفع آفات نباتی و کودهای شیمیایی، اتخاذ روشی نماید که موجبات استفاده بیشتر از کود کمپوست و مبارزه بیولوژیک، به تدریج فراهم شود. ضوابط ورود، ساخت، فرمولاسیون و مصرف کودهای شیمیایی و سموم دفع آفات نباتی از جهت تأثیرات زیست‌محیطی را توسط وزارتخانه‌های جهاد کشاورزی، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، سازمان حفاظت محیط‌زیست، و مؤسسه استاندارد و

تحقیقات صنعتی ایران تهیه و به تصویب هیأت‌وزیران برساند.

ماده ۶۲

دولت مکلف است:

الف: در طول برنامه چهارم، میزان آلودگی هوای شهرهای تهران، اهواز، اراک، تبریز، مشهد، شیراز، کرج و اصفهان را در حد استاندارد مصوب شورای عالی حفاظت محیط‌زیست کاهش دهد.

آیین‌نامه اجرایی این بند، توسط سازمان حفاظت محیط‌زیست، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و وزارتخانه‌های نفت، صنایع و معادن، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، راه و ترابری و کشور تهیه و به تصویب هیأت‌وزیران رسانده شود.

ماده ۶۵

دولت موظف است نسبت به تدوین اصول توسعه پایدار بوم‌شناختی، به ویژه در الگوهای تولید و مصرف و دستورالعمل‌های بهینه‌سازی مربوطه اقدام نماید. دستگاه‌های مرتبط موظف به رعایت اصول و دستورالعمل‌های مذکور در طرح‌ها و برنامه‌های اجرایی خود می‌باشند.

ماده ۶۷

الف: برنامه مدیریت زیست بوم‌های حساس، به ویژه دریاچه ارومیه، تهیه و به مرحله اجرا درمی‌آید. سازمان حفاظت محیط‌زیست با همکاری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و وزارتخانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی، آیین‌نامه اجرایی این ماده را تهیه و به تصویب هیأت‌وزیران می‌رسانند.

ب: به منظور جلوگیری از شکار بی‌رویه و نابودی تنوع زیستی، دولت مکلف است با همکاری مراجع ذی‌ربط در نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران تربیتی اتخاذ نماید تا ضمن محدود کردن پروانه حمل اسلحه شکاری و بازرنگری در ضوابط صدور پروانه‌های مذکور، تعداد سلاح‌های شکاری را متناسب با جمعیت قابل برداشت از حیات وحش به تشخیص سازمان حفاظت محیط‌زیست برساند و نسبت به جمع‌آوری

سلاح‌های غیرمجاز تا پایان برنامه چهارم اقدام نماید.

ماده ۶۸

ج: وزارت جهاد کشاورزی موظف است، به منظور تعیین تکلیف نهایی و تثبیت مالکیت دولت بر عرصه‌های منابع ملی و دولتی، تا پایان برنامه چهارم، نسبت به اتمام عملیات ممیزی و تفکیک منابع ملی و دولتی از مستثنایات و اشخاص اقدام کند. سازمان ثبت اسناد و املاک کشور باید تا صدور اسناد، نقشه‌های اراضی منابع ملی و دولتی را به عنوان اسناد رسمی پذیرفته و آن‌ها را ملاک عمل قرار دهد.

ماده ۹۶

دولت مکلف است، برنامه حفظ، احیا، اصلاح، توسعه و بهره‌برداری از منابع طبیعی تجدیدشونده را با توجه به اولویت‌های زیر تنظیم و به مورد اجرا بگذارد:

الف: خروج دام از جنگل و سامان‌دهی جنگل‌نشینان شمال تا پایان برنامه چهارم به میزان هفتاد درصد (۷۰٪) باقی‌مانده دام و جنگل‌نشینان در پایان سال ۱۳۸۳.

ب: کاهش پنجاه درصد (۵۰٪) دام‌مازاد از مراتع جهت تعادل بین دام و مرتع و هم‌چنین لغو و اصلاح پروانه چراهای مربوطه.

ج: اجرای عملیات آبخیزداری در بیست درصد (۲۰٪) سطح حوزه‌های سدهای در دست‌اجراء تمام شده و ده درصد (۱۰٪) حوزه‌های سایر مناطق.

د: توسعه زراعت چوب به میزان حداقل یک صد هزار هکتار، حذف تعرفه واردات چوب و تشدید مبارزه با قاچاق چوب.

- توسعه فضای سبز و جنگل‌های دست‌کاشت به میزان حداقل پانصد هزار هکتار، هم‌چنین اجرای عملیات کنترل کانون‌های بحرانی بیابان‌زا به میزان حداقل یک و نیم میلیون هکتار.

و: اجرای عملیات پخش سیلاب در حوزه‌های شهری، روستایی و سایر اراضی کشاورزی و منابع طبیعی به میزان یک و نیم میلیون هکتار به منظور ایجاد مراتع مشجر،

تبدیل اراضی بیابانی به زراعی و تغذیه آبخوانها.

ز: پوشش کامل حفاظتی در جنگل‌های کشور (شمال، زاگرس، ارسباران، خلیج عمان و ایرانی- تورانی)

ح: پوشش کامل سوخت‌رسانی به عشایر، جنگل‌نشینان و روستاییان.

ط: گسترش مشارکت شوراهای روستایی و بسیج محلی در حفاظت از جنگل‌ها و مراتع به میزان پانزده درصد (۱۵٪) از سطح عملیاتی.

ی: بهره‌برداری از جنگل صرفاً براساس تعدیل اکولوژیک و ضروریات حفظ جنگل صورت می‌گیرد. آیین‌نامه اجرایی این بند توسط وزارت جهاد کشاورزی با همکاری سازمان حفاظت محیط‌زیست تهیه و به تصویب هیأت دولت خواهد رسید.

ماده ۷۰

دولت مکلف است از سال اول برنامه چهارم به منظور پایداری منابع طبیعی و تنظیم مدیریت چرای مراتع و حفظ ذخایر ژنتیکی دام‌ها (دام‌عشایر)، ترتیبی اتخاذ نماید که اجرای طرح‌های مرتع‌داری و مدیریت مراتع از طریق عشایر ذی‌حق انجام گیرد و در همین راستا واگذاری اراضی مستعد قلمرو عشایر به خانوارهای کوچنده در چارچوب طرح سامان‌دهی اسکان عشایر با حفظ حقوق آن‌ها صورت گیرد.

آیین‌نامه اجرایی این ماده به پیشنهاد مشترک وزارت جهاد کشاورزی و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور حداکثر ظرف شش ماه پس از ابلاغ این قانون به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.

ماده ۷۱

ماده (۱۰۵) و بند «ج» ماده (۱۰۴) «قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۹/۱/۱۷ و اصلاحیه‌های آن» برای دوره برنامه چهارم (۱۳۸۸-۱۳۸۴) تنفیذ می‌گردد.

ماده ۱۰۵

کادر ۲: ماده ۱۰ کنوانسیون مقابله با بیابان‌زایی ملل متحد

۱- هدف برنامه‌های اقدام ملی شناسایی عوامل موثر بیابان‌زایی و معیارهای عملی بیابان‌زدایی و کاهش اثرات خشکسالی می‌باشد.

۲- برنامه‌های اقدام ملی باید نقش مربوط به دولت، جوامع محلی و بهره‌برداران از زمین و هم‌چنین منابع موجود و مورد نیاز را معین کند. این برنامه‌ها هم‌چنین باید: الف) همراه با استراتژی‌های بلندمدت بیابان‌زدایی و کاهش اثرات خشکسالی بوده، بر اجرا تاکید داشته و با سیاست‌های ملی برای توسعه پایدار ادغام گردند.

ب) تمهیدات لازم برای مشارکت موثر در سطوح محلی، ملی و منطقه‌ای توسط سازمان‌های غیردولتی و جمعیت‌های محلی اعم از مردان و زنان، به خصوص استفاده‌کنندگان از منابع، شامل زارعین، دام‌داران و سازمان‌های نماینده آنان، در سیاست‌گذاری، تصمیم‌گیری و اجرا و بررسی برنامه‌های اقدام ملی را فراهم سازد.

ج) بازنگری مرتب و تهیه گزارش پیشرفت در مورد اجرای آن‌ها را لازم بدانند.

با خسارت وارده اخذ و به درآمد عمومی واریز می‌گردد تا در قالب لوایح بودجه سنواتی برای اجرای طرح‌های سالم‌سازی محیط‌زیست هزینه شود. آیین‌نامه این بند مشتمل بر مبلغ و چگونگی اخذ جرایم و نحوه هزینه آن به پیشنهاد سازمان حفاظت محیط‌زیست به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

۲-۱-۲- مدیریت پایدار منابع آب

مواد و بندهای مرتبط با این برنامه در قانون برنامه چهارم توسعه به شرح زیر دیده می‌شوند:

ماده ۱۷

دولت مکلف است، نظر به جایگاه محوری آب در توسعه کشور، منابع آب کشور را با نگرش مدیریت جامع و توأماً عرضه و تقاضا در کل چرخه آب با رویکرد توسعه پایدار در واحدهای طبیعی حوزه‌های آبریز با لحاظ نمودن ارزش اقتصادی آب، آگاه‌سازی عمومی و مشارکت مردم به گونه‌ای برنامه‌ریزی و مدیریت نماید که هدف‌های زیر تحقق یابد:

الف: اجرای مفاد تبصره (۱) ماده (۱۰۶) و ماده (۱۰۷) قانون برنامه سوم توسعه در طول اجرای برنامه چهارم توسعه و با اصلاح ساختار مصرف آب و استقرار نظام بهره‌برداری مناسب و با استفاده از روش‌های نوین آبیاری و کم‌آبیاری، راندمان آبیاری و به

کلیه طرح‌ها و پروژه‌های بزرگ تولیدی و خدماتی باید پیش از اجرا و در مرحله انجام مطالعات امکان‌سنجی و مکان‌یابی، براساس ضوابط پیشنهادی شورای عالی حفاظت محیط‌زیست و مصوب هیأت وزیران مورد ارزیابی زیست‌محیطی قرار گیرد. رعایت نتایج ارزیابی توسط مجریان طرح‌ها و پروژه‌های مذکور الزامی است. نظارت بر حسن اجرای این ماده بر عهده سازمان برنامه و بودجه می‌باشد.

تبصره- سازمان حفاظت محیط‌زیست موظف است راه‌کارهای عملی و اجرایی پروژه‌های عمرانی و اشتغالزایی در مناطق حفاظت‌شده را به طریقی فراهم نماید که ضمن رعایت مسایل زیست‌محیطی، طرح‌های توسعه عمرانی متوقف نگردد.

بند ج ماده ۱۰۴

ج- به منظور کاهش عوامل آلوده‌کننده محیط‌زیست، بالاخص در مورد منابع طبیعی و منابع آب کشور، واحدهای تولیدی موظف‌اند برای تطبیق مشخصات فنی خود با ضوابط محیط‌زیست و کاهش آلودگی‌ها اقدام کنند. هزینه‌های انجام‌شده در این مورد به عنوان هزینه‌های قابل قبول واحدها منظور می‌گردد.

از واحدهایی که از انجام این امر خودداری نمایند و فعالیت‌های آن‌ها باعث آلودگی و تخریب محیط‌زیست گردد، جریمه متناسب

تبع آن کارایی آب به ازای یک متر مکعب در طی برنامه بیست و پنج درصد (۲۵٪) افزایش یافته و با اختصاص به محصولات با ارزش اقتصادی بالا و استفاده بهینه از آن موجبات افزایش بهره‌وری آب را فراهم سازد.

ب: به منظور ایجاد تعادل بین تغذیه و برداشت سفره‌های آب زیرزمینی در دشت‌های با تراز منفی، دولت مکلف است با تجهیز منابع مالی مورد نیاز و تمهیدات سازه‌ای و مدیریتی، مجوزهای بهره‌برداری در این دشت‌ها را براساس مصرف معقول [موضوع ماده (۱۹) قانون توزیع عادلانه آب] که با روش‌های نوین آبیاری قابل دسترس است، اصلاح نماید به طوری که تا پایان برنامه چهارم تراز منفی سفره‌های آب زیرزمینی بیست و پنج درصد (۲۵٪) بهبود یابد.

ج: ارزش اقتصادی آب در هر یک از حوزه‌های آبریز، با لحاظ ارزش ذاتی و سرمایه‌گذاری، برای بهره‌برداری حفاظت و بازیافت در برنامه‌های بخش‌های مصرف منظور گردد. آیین‌نامه اجرایی این بند در طی سال اول برنامه تهیه و به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.

د: به منظور تسریع در اجرای طرح‌های استحصال، تنظیم، انتقال و استفاده حداکثر از آب‌های رودخانه‌های مرزی و منابع آب مشترک، دولت موظف است سالانه دو درصد (۲٪) از مجموع اعتبارات طرح‌های تملک‌داری‌های سرمایه‌ای بودجه عمومی را در لوایح بودجه سنواتی تحت برنامه مستقل منظور و در چارچوب موافقتنامه‌های متبادله بین سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و وزارت نیرو برای اجرای طرح‌های مذکور به صورت صددرصد (۱۰۰٪) تخصیص یافته، هزینه نماید.

طرح‌های انتقال آب بین حوزه‌ای از دیدگاه توسعه پایدار، با رعایت حقوق ذی‌نفعان و برای تأمین نیازهای مختلف

مصرف، مشروط به توجیه فنی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی و منافع ملی مورد نظر قرار گیرد.

ز: فرهنگ صحیح و منطقی مصرف آب، از طریق تدوین الگوی مصرف بهینه آب، اصلاح تعرفه‌ها برای مشترکین پرمصرف، به تدریج با نصب کنتورهای جداگانه برای کلیه واحدهای مسکونی و اجرای طرح‌های مدیریت مصرف آب در شهرها و روستاهای کشور گسترش یابد.

ماده ۱۳۴

صدور هر گونه مجوز بهره‌برداری از منابع آب سطحی یا زیرزمینی و شبکه توزیع شهری برای مصارف واحدهای بزرگ تولیدی، صنعتی، دام‌داری، خدماتی و سایر مصارفی که تولید فاضلاب با حجم زیاد می‌کنند و هم چنین استمرار مجوزهای صادره در گذشته، منوط به اجرای تأسیسات جمع‌آوری فاضلاب، تصفیه و دفع بهداشتی پس‌است. تا زمان اجرای تأسیسات مناسب، از واحدهای مصرف‌کننده آب با توجه به نوع و میزان آلودگی، جرایی بر مبنای آیین‌نامه و تعرفه مصوب دولت اخذ می‌گردد که پس از واریز به خزانه، معادل وجوه واریزی از محل اعتبارات ردیف خاصی که در قوانین بودجه سنواتی پیش‌بینی خواهد شد در اختیار سازمان حفاظت محیط‌زیست قرار گیرد و برای طرح‌های حفاظت کیفی منابع آب و تصفیه دفع بهداشتی فاضلاب هزینه خواهد شد. وزارت نیرو با همکاری سازمان حفاظت محیط‌زیست کشور و دستگاه اجرایی ذی‌ربط نسبت به تهیه آیین‌نامه اجرایی این ماده و پیشنهاد آن برای تصویب در هیأت وزیران اقدام خواهد کرد.

۳-۱-۲- تعدیل آثار خشکسالی:

مواد و بندهای مرتبط با این برنامه در قانون برنامه چهارم توسعه به شرح زیر دیده می‌شوند:

ماده ۱۷

ی: برنامه‌های اجرایی مدیریت خشکسالی

را تهیه و تدوین نماید.

نتیجه‌گیری

با این که انجام فعالیت‌های بیابان‌زدایی در بیابان‌های طبیعی کشور به طور رسمی از سال ۱۳۴۳ شروع شده و تاکنون عرصه‌های وسیعی از این مناطق به خصوص نقاط حساس و بحرانی از نظر فرسایش بادی در مقابل هجوم ماسه‌های روان تثبیت شده‌اند، ولی در بعد ملی و در گستره مناطق تحت تأثیر بیابان‌زایی انسانی، به عنوان یک اقدام برنامه‌ریزی شده و منسجم و فراگیر هنوز مراحل اولیه خود را می‌گذرانند.

خوشبختانه جمهوری اسلامی ایران به عنوان یکی از کشورهای متعهد به کنوانسیون بیابان‌زدایی، تاکنون تعهدات و الزامات خود را از نظر تشکیل کمیته ملی بیابان‌زدایی، تعیین سیاست‌های کلان، تهیه برنامه اقدام ملی مقابله با بیابان‌زدایی و کاهش اثرات خشکسالی انجام داده و با شناسایی معیارها و شاخص‌های بیابان‌زدایی درصدد مطالعه نوع و شدت روند بیابان‌زدایی در سطح کشور و ظرفیت‌سازی برای اجرای برنامه اقدام ملی مقابله با بیابان‌زدایی می‌باشد و همان‌طور که ملاحظه شد، در قانون برنامه چهارم توسعه نیز هر چند گذرا و پراکنده، ردپایی از این برنامه دیده می‌شود و امیدواریم در برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، با نصب‌العین قرار دادن الزامات پیش‌بینی شده در این برنامه، گام‌های اساسی و مثبتی در مقابله با پدیده بیابان‌زدایی برداریم.

منابع

- ۱- برنامه اقدام ملی بیابان‌زدایی و کاهش اثرات خشکسالی - تالیف سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور
- ۲- قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور - تالیف سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور